

ДОБРИ ЖОТЕВ САНДЪЧЕТО

chitanka.info

Не ме привличаха ни каците с джибри, ни мазгалите с нацвъкани кокоши полози, ни буретата с ракия. Никога нямаше да стъпя в мухлясалото мазе, ако не беше сандъчето. Това сандъче ме теглеше към себе си, сякаш в него бяха скрити най-редките драгоценности в света. Усетех ли, че дядо тръгва натам, и аз поемах подире му като омагьосан. Бил съм във второ или трето отделение, но и досега паметта ми съхранява чудесните мигове, преживени пред отворения капак.

С какво ли ми е било чак толкова интересно това сандъче? То съдържаше излинели от времето снимки: дядо, седнал — баба, права до него с ръка на рамото му, изпомачкани квитанции, кръщелни свидетелства с изображение на дух свети върху тях, едно писмо от дядо до баба с обръщение: „Любезнице Ристено“, и пр. от този род.

Сега разбирам, че старецът е слизал в мазето само когато му е трябвал някакъв документ. Никога не ме гонеше, но и не ми обръщаше внимание — щом толкова ми е интересно да клеча до него. Веднъж обаче, както ровеше, между пръстите му попадна предмет, който ми се стори необикновен като направа. В други случаи винаги гледах мълчаливо. Но този път бях толкова очарован, че не се сдържах и попитах:

— Дядо, какво е това?

Той отговори, без да ме погледне и като че малко смутен:

— Мани го!

— Я! Защо? — учудих се.

— Мани го, мани — настоя той и продължи да рови, търсеше нещо съвсем друго.

Само че аз не го оставях на мира. Тогава старецът промърмори като човек, който иска да се отърве от неудобни въпроси:

— Това ми е дадено за... храброст!

Колкото и да бях малък, горе-долу имах представа какво е храброст, та заинтригуван още повече, не спирах да го врънкам:

— През войната ли ти го дадоха?

— През войната — отвърна небрежно той.

— Каква ти е храбростта? — попитах съвсем сериозно.

При този въпрос дядо едвам уловимо потрепна и отсече:

— Никаква!

Отговорът ме изуми. Как може да се дава такова отличие ей тъй. Когато пораснах, разбрах, че понякога се случва и така. Тогава обаче детската ми душа не допускаше подобно нещо. Повъртях се, повъртях се и нацупих устни:

— Ти хептен за дете ме имаш!

Той заоглажда с длан някаква изпомачкана квитанция, колкото да се намери на работа, и потвърди вече казаното:

— Ако знаеш ти, та и я да знам защо са ми дали това! Те така... за нищо!

Ставах все по-нетърпелив:

— Добре, и за нищо да е, разкажи ми за нищото!

— Я иди да си играеш — ядоса се старецът.

— Нема да ида! — заинатих се.

Дядо остави квитанцията настрана:

— А бре, дете, защо ми вадиш душата? Нали съм одренски опълченец... Бехме обсадили Одрин. Не би ден, не би два, държахме го като у шепа шест месеца. Никой ни можеше да излезне, ни да улезне. Шукри паша у чудо се виде. Накрай писа писмо до султана:

Не можем повече града да държим, че го предавам!

А султанът мислил, мислил, па и он му писал:

Предавай го, пуст нека остане!

— Чакай сега — прекъснах го. — Уж никой не можел ни да излезе, ни да влезе, а Шукри паша и султанът писма си писали. Тия писма кой ги е изнасял и внасял?

Изненадан, старецът чак сега се замисли как наистина при такава обсада това е било възможно. Позамълча и отвърна колебливо:

— Знаем ли, така говореха... — Премълча пак и додаде: — Требе с гълъби да е ставала тая работа.

Предположението за гълъбите приех като напълно убедителна версия и готов да слушам, опрях удобно гръб на кацата. Дядо, който до

този момент говореше от немай къде, постепенно потъна в спомените си и разказът му стана по-жив:

— Държахме, що държахме Одрин обсаден и една вечер току дойде, генералът. Качил се на бел кон — да му се ненагледаш!

— На кого да се ненагледаш, на коня или на генерала? — вметнах аз.

— На коня, на коня — уточни той. — Генералът си беше генерал като генерал. Дръпна ни една реч, не ти е работа: „Войници, орли, лъвове балкански, тая вечер че земаме Одрин! Щом наближиме, никой да не говори, да не кашля, да не диша! Турците не требе да ни усетат!“ А тъмнотия — у окоето некой да ти бръкне, нема да го видиш. Само генералският кон се белее.

— Щом турците не е трябвало да ви усетят, защо тогава генералът не се е качил на черен кон? — обадох се учудено.

Дядо заклати глава.

— И я съм си го мислил.

— Каза ли му? — рекох.

— Я зарежи тая работа! — сопна се той. — Пред генерал само се трае. Он може да говори, а ти: Тъй верно!... Та като разбрахме що ни чака, кумецът от Раковица сълзи зарони: „Жоте, те тука имам малко парици, ако ме утепат, дай ги на жената!“ А я: „Кумец, защо се на малечко дете правиш? Секи умира, кога му е писано!“

Тръгнахме ние и като що ни беше заповедано: ни говориме, ни кашляме, ни дишаме!

Слушах го и се мъчех да си представя картината. Не ми беше трудно. Дядо сега вече не само разказваше, но и имитираше всичко, което можеше да се имитира. Виждах дебнещия вървеж на войниците, пушките им.

— А генералът? — попитах внезапно.

— Генералът ли?... Отиде некъде. Напред ли, назад ли, не знам. Ама баш кога не требеше, кон изцвили. — И старецът незабавно изтръгна изпод диафрагмата си страховито конско цвилене.

— Кой кон? — сепнах се.

— На генерала — поясни той.

Изтръпнах.

— И какво стана.

— Стана що стана — навъси се старецът, — турците ни усетиха. Най-напред от един пост излая куче.

Тук дядо не пропусна да имитира кучето. Спомням си преди години някакъв артист беше дигнал скандал в радиото — не му платили по максимума за имитирания от него кучешки лай. Редакторите му оспорваха максимума, пък той запалено повтаряше: „Ама аз много хубаво излаях!“ Ако този артист можеше да чуе дядо, моментално щеше да се откаже от претенциите си.

Едвам свършил с кучешкото лаене, старецът премина към имитация на тежка картечница — първата картечница, която забълвала куршуми срещу тях. Имитацията постигаше с гърлото при затворени устни. В нашето село почти всяка година военните идваха на маневри. Бях слушал характерните картечни откоси и удивен установявах, че дядовата картечница не отстъпва по нищо на истинската.

Разказът на стареца ставаше все по-напрегнат и аз се понадигнах от мястото си:

— Коси ли, коси картечницата, дете... И един пред мене: „олеле“, и падна. Друг зад мене: „леле, мамице“, и он падна... И що да видиш, уж подтичвахме, ама някои току застанаха, други забиха глави в земята, а доста и побегнаха. Нещо ми стана, та окнах: Така ли се работа върши бре? Защо назад? Само напред! — Стиснах пушката и се юрнах. А ония, сичките, по мене...

На това място старецът излезе от унеса и смотолев:

— Тè защо ми го дадоха!... Това де, за храброст!... За нищо!

Не знам как си е представял храбростта дядо, но своето деяние, както се видя, съвсем не смяташе изключително. Може и прав да е бил. Понякога изтъкваме като геройство изяви, които всъщност са в реда на нещата.

Между другото, без да иска, той ми даваше чудесен урок по скромност. Мисля, че неговият урок остана без последствие, защото скромността се ражда с човека. Аз, изглежда, не съм се родил скромен. Иначе щях ли да се заловя с перото...

Старецът отново се зарови в сандъчето. Но мене ме чоплеше недовършеният разказ и го задърпах:

— И превзехте ли Одрин?

Той отвърна, като продължаваше да рови:

— Земахме го! Мани, мани! Това, що съм там видел, друг път да го не видим: изпомрели от глад и болести старци, жени, деца. Накъде се обърнеш — смрад! По некое време се сбрахме на центъра. Строи ха ни и току дойде Вердилан (Фердинанд) с гвардейците. Тия, що са облечени с дрехи гайтанлии. Них у бой ги нема. Кога сичко свърши — те ти ги на готово. Стои пред гвардейците Вердилан, а Шукри паша от сто метра марширува. Накрай дойде до него. Вердилан му стисна ръката: „Шукри паша, поздравлявам те за храброто държание!“ После заповяда да му запоят сабята с калай и го остави да си оди слободно из Одрин.

Така преди много години чух от устата на дядо за прочутата одринска епопея.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.